

ВИДОВИЙ СКЛАД І СТАН ЗАХИСНИХ НАСАДЖЕНЬ ВУЛИЦЬ ПРОМИСЛОВО-ТРАНСПОРТНОЇ ЗОНИ БІЛОЇ ЦЕРКВИ

На прикладі основних і другорядних вулиць промислових районів Білої Церкви охарактеризовано умови розвитку, стан та інші таксаційні показники захисних насаджень. Показано залежність життєвості деревних порід від видового складу і структури деревостану та місця у ньому дерев. Охарактеризовано вплив на стан деревостанів їх віддалення від проїжджої частини, ступеня витоптування травостою і ґрунту та механічного пошкодження дерев. Певне ослаблення дерев дуба звичайного, в'яза гладкого, липи широколистої і подекуди серцелистої є наслідком конкурентного їх пригнічення більш розвиненими супутниками.

Ключові слова: Біла Церква, промислово-транспортна зона міста, захисні насадження вулиць, структура деревостанів, пошкодження деревостанів.

Постановка питання. Зростання урбанізації, збільшення автотранспорту та інтенсивності діяльності промислових підприємств з доволі амортизованими, застарілими технологіями призводять до погіршення умови життя людини, а також спричиняють деградацію рослинного покриву природного довкілля [3, 4, 8]. У сучасних містах зелені насадження є чи не найважливішим структурним компонентом, що створює сприятливі умови життєвого середовища людини, її праці, відпочинку й культури. Важливу роль у розвитку природної компоненти міста, особливо його промислової частини, відіграють лісові насадження рекреаційно-оздоровчого і захисного призначення. Проте зазвичай рослини пошкоджуються і навіть гинуть від викидів промислових підприємств і автотранспорту. Це спонукає до активізації досліджень стану зелених насаджень, удосконалення їх видового складу, будови та використання в озелененні [3, 4, 8, 11]. Біла Церква вирізняється серед інших міст Київщини і загалом України майже тисячолітньою історією, порівняно великим (210 тис. ос.) населенням, цінними об'єктами природно-заповідного фонду, значним промисловим, інфраструктурним та соціальним розвитком, який досі є незбалансованим, не відповідає чинним нормам містобудування, екологічної безпеки і охорони навколишнього природного середовища [5, 11-13]. Наразі охарактеризовано історію, загальні риси та основні негаразди озеленення Білої Церкви [11-13]. Проте досі не визначено особливостей умов розвитку і стану захисних насаджень міських вулиць залежно від їх відмінностей за статусом, транспортною активністю, щільністю мережі, залежно від характеру забудови, функціонального призначення міських ландшафтів.

Отже, **мета дослідження** – з'ясувати видовий склад і стан захисних насаджень вулиць промислово-транспортної зони Білої Церкви.

Методи дослідження. Захисні насадження досліджено методами порівняльної екології та лісоснавства залежно від статусу вулиць, на яких вони ростуть, та антропогенного порушення умов їх розвитку [1, 2, 15]. Виділено дві категорії вулиць з різними співвідношенням екологічних загроз щодо насаджень: 1) "транспортні вулиці першого порядку" – основні артерії міста з інтенсивним рухом автотранспорту, зокрема великогабаритного і багатотоннажного, які

спричиняють найбільше шумове і газопилове забруднення середовища у великих житлових масивах з висотною забудовою (ППЗ¹), секція 3 – вул. Леваневського, буд. № 157 а, навпроти пожежної частини; ППЗ¹), секція 1 – вул. Київська, уздовж загорожі Цегельного заводу; секція 2 – уздовж вулиці); 2) "вулиці другого порядку" – вулиці з середньою завантаженістю автотранспортом (ППЗ²), секція 1 – вул. Леваневського між ВАТ "Росава" і кінцевою зупинкою маршруток № 3, 25. Основний потік транспорту сюди не потрапляє, а раніше через кільцеву розв'язку повертає на Одеську трасу) (табл. 1).

Табл. 1. Лісівничо-таксаційна характеристика і санітарний стан захисних насаджень вулиць промислово-транспортної зони Білої Церкви

ПП	Секц	L, м	Структура деревостану: яруси, породний склад, порода	D, см	H, м	N, шт./га	G, м ² /га	Iс	
3 ¹⁾	1	18	Береза повисла	34,7	15,9	280	27,7	4,21	
			Липа серцелиста	23,1	9,5	176	7,9	1,95	
	2	4	Липа широколиста	20,3	7,2	16	0,5	2,03	
			Разом (6Лпс1Лпш)	21,7	8,4	192	8,4	1,99	
5	1 ²⁾	4	I ярус, 7Роз2Дз1Глт						
			Дуб звичайний	24,1	16,9	267	12,4	2,62	
			Гледичія триколючкова	33,2	16,3	53	5,8	2,35	
			Робінія звичайна	43,5	19,4	240	32,9	3,50	
			Разом I ярус	33,6	17,5	560	51,1	2,83	
			II ярус, 10Вг						
	3 ¹⁾	5	5	В'яз гладкий	23,7	14,7	53	2,0	3,05
				Разом I+II яруси	28,7	16,1	613	53,1	2,94
				Робінія звичайна	31,6	17,6	197	15,4	4,40
				Дуб звичайний	24,6	17,1	272	10,7	2,35
				Гледичія триколючкова	42,5	18,6	74	10,8	4,00
				Тополя пірамідальна	63,3	24,3	37	7,4	3,05
Разом (4Роз3Дз1Тп1Взг1Глт)									
			В'яз гладкий	39,5	17,3	24	3,1	2,10	
			Разом	40,3	18,9	604	47,4	3,18	

Примітка: Секц – секція пробної площі; 1) – вулиці першого порядку; 2) – вулиці другого порядку; ППЗ – вул. Київська, буд. № 37, зупинка "Цегельний завод" (секція 1 – уздовж загорожі заводу; секція 2 – уздовж вулиці); ППЗ – вул. Леваневського (секція 1 – між ВАТ "Росава" і кінцевою зупинкою маршруток №3, 25; секція 3 – буд. №157 а (навпроти пожежної частини); L – відстань від дороги до крайнього ряду насадження; таксаційні показники розрахункові: N – густина стояння дерев, G – сума площ перетинів стовбурів на висоті 1,3 м; середньозважені: D – діаметр, H – висота, Iс – індекс стану.

Пробні площі (ПП) підібрано у характерних деревостанах промислово-транспортної зони за таксаційними показниками та зовнішніми ознаками пошкодження дерев, живого надґрунтового покриву і ґрунту. Останнє поновлення лісових культур вважали підростом. Для нівелювання впливу рубок оздоровлення насаджень використано показник "середньозважений клас Крафта категорії стану" (СКК), який розраховано як суму добутоків кількості дерев кожного класу Крафта на його індекси (I-VI), поділену на загальну кількість дерев відповідної категорії стану [8]. За ступенем витоптування травостою, поверхні ґрунту, характером та інтенсивністю механічного пошкодження дерев оцінено механічне навантаження на насадження. Механічно пошкодженими вважали дерева, які

¹ Наук. керівник: проф. В.В. Лавров, д-р с.-г. наук

мають рану на стовбурі до камбію, зрубану чи спилянну живу гілку незалежно від часу їх появи. Вплив транспорту на насадження досліджено залежно від відстані дерев від проїжджої частини вулиці за таксаційними показниками деревостанів. Промисловий вплив на насадження враховували опосередковано через близькість розташування підприємств, залежність від цього щільності і рангу транспортних комунікацій, впливу промислових і транспортних викидів, порушення ґрунтового покриву. Інтегральними показниками впливу комплексу негативних чинників є індекс санітарного стану і лісівничо-таксаційні, також інші біометричні показники деревостанів. Лінійні розміри різних показників на ПП визначено рулеткою, висоту дерев, довжину крони – висотоміром "ИУ-1 М", щільність крони – спеціальною палеткою, яку застосовують у програмі ICP-Forest. Середньозважені показники розраховано з урахуванням частки у деревостані певних груп дерев за сумою площ перетинів їх стовбурів на висоті 1,3 м.

Результати. Комплексну систему зелених насаджень у Білій Церкві було сформовано у 50-90-х роках ХХ ст., коли активно розбудовували місто, перетворюючи його у великий промисловий, навчальний і культурний центр [12]. На території міста було створено численні об'єкти загального (парки, міські сади, сквери, бульвари) та обмеженого користування (озеленені території різних установ, підприємств та присадибних ділянок індивідуальної забудови), а також об'єкти спеціального призначення (вуличні насадження, захисна зона вздовж річок Рось і Рогок, дендропарк "Олександрія", території кладовищ, колективні сади, розсадники "Зеленого господарства" та Білоцерківського держлісгоспу, захисні смуги вздовж автомобільних шляхів і залізничної колії, насадження під лініями електропередач високої напруги) [11]. Завдяки дендропарку "Олександрія" для зеленого будівництва було використано досить широкий асортимент рослин, зокрема інтродукованих видів та декоративних форм рослин [9, 10].

Ступінь озеленення насадженнями міських територій загального користування у 1989 р. становив 3,3 м²/люд., а з урахуванням усіх видів міських насаджень – 108,7 м²/люд. [12]. За даними відділу з благоустрою управління житлово-комунального господарства Білої Церкви (2012 р.), загальна площа зелених насаджень міста становить 1380,8 га, на одного жителя припадає 65,8 м². Площа зелених насаджень загального користування – 65 га, що становить 3,1 м²/люд. за норми – 11 м²/люд. [5]. Нині це переважно складні за будовою і видовим складом, доволі продуктивні та відносно стійкі деревостани, які відіграють важливу екологічну, зокрема і рекреаційну роль. Проте є низка проблем [9-13].

У промислово-транспортній зоні міста варто звернути увагу на два складних за будовою і породним складом деревостани. На транспортно активній ділянці вул. Леваневського вздовж території ВАТ "Росава", на віддалі 5 м від дороги, навпроти пожежної частини зростає семирядне насадження складом 4Роз3Дз1Тп1Взг1Глт (див. табл. 1, ПП5/3). Між рядами – 4,5 м, в ряду між деревами – 1,5 м. Незалежно від місцеположення у деревостані найгірший стан мають представники бобових – робінія та гледичія, вони всихають, хоча є доволі захищеними супутніми породами. Ряди лісових культур розміщені у такому порядку від дороги: Роз-Дз-Дз-Дз-Глт-Роз-Тп. Оскільки частка робінії становить 40 % деревостану, гледичії та сильно ослабленої тополі пірамідальної – по

10 %, то ближнім часом варто очікувати загибелі цього насадження. Дуб звичайний віком 58 років і в'яз гладкий тут є значно стійкішими (відповідно $I_c=2,35$ і 2,10), проте їх частка у деревостані становить відповідно 30 і 10 %. Дуб у цих умовах є доцільною головною породою, оскільки у насадженні формується до 110 тис. шт. / га самосіву, 30 % із якого – благонадійні рослини.

Порівняємо деревостан ПП5/3 з деревостаном ПП5/1, який зростає в умовах меншого, середнього впливу автотранспорту в кінці вул. Леваневського, між офісом ВАТ "Росава" і кінцевою зупинкою маршруток № 3, 25 (вул. другого порядку). Обидва деревостани – це мішані насадження сильно ослабленої за станом робінії звичайної та ослабленого дуба звичайного з незначною домішкою гледичії триколючкової і в'яза гладкого. За лісівничо-таксаційними характеристиками, зокрема віком (45 проти 58 років), станом дуба, складом його порід-супутників ці насадження подібні. У деревостані ПП5/1 відсутня лише тополя пірамідальна. Це двоярусне шестирядне насадження складом 7Роз2Дз1Глт+Вз, Кля. Між рядами – 4,5 м, у ряду між деревами – 1,5 м. Схема розміщення дерев по рядах: Роз-Глт-Дз-Дз-Дз-Роз. Виявлено, що старша на 16 років робінія в крайньому від дороги ряду має гірший стан ($I_c=3,70$), ніж у 6-му ряду ($I_c=3,32$). Порівняно з ПП5/3 у деревостані ПП5/1 супутники значно більше обганяють дуб за розвитком ($d=24,1$ см; $h=16,9$ м), особливо робінія ($d=43,5$ см; $h=19,4$ м), менше – гледичія ($d=33,2$ см; $h=16,3$ м). Проте, на відміну від ослабленої гледичії, робінія є сильно ослабленою, 30 % дерев всихає. Причому деградують переважно (70 %) дерева II класу Крафта. Про руйнацію цілісності насадження свідчить засмічення його кленом ясенелистим, який захоплює вільні місця, хоча з часом всихає.

Загалом, як бачимо, стан і розвиток дуба в обох деревостанах є однаковим. Оскільки у структурі деревостану ПП5/1 частка робінії становить 70 %, це істотно погіршило сумарний індекс стану деревостану, наблизивши його до такого показника на ПП5/3 (там її 40 %) – 2,91 проти 3,18. Проте, на відміну від ПП5/3, де всихають навіть домінуючі та содомінуючі особини гледичії та робінії ($I_c=4,40$ та 4,00), у деревостані ПП5/1 стан цих порід значно кращий – робінія лише сильно ослаблена, а гледичія лише ослаблена (відповідно $I_c=3,50$ та 2,35). В'яз гладкий гірше виглядає за станом і розвитком у другому ярусі внаслідок затінення у деревостані ПП5/1 ($I_c=3,05$). Транспортні викиди йому менш небезпечні – на ПП5/3 у першому ярусі індекс його стану 2,10. А на активних центральних вулицях і парках є чимало навіть перестійних екземплярів в'яза у хорошому стані.

Отже, можна вважати, що негативний вплив викидів транспорту на згадані породи у деревостані ПП5/3, що зростає в активній частині вул. Леваневського, є істотним. Порівняно з дубом і в'язом, робінія і гледичія нестійкі щодо цього екологічного чинника. Ще стійкішою для міських умов можна вважати липу широколисту, яка на ідентичній за транспортним навантаженням вул. Гончара є абсолютно здоровою, хоча росте навіть на заасфальтованому тротуарі.

На останок варто порівняти стан ще трьох порід, що зростають на вул. Київській у районі цегельного заводу, на виїзді з Білої Церкви у бік Одеської траси (див. табл. 1, ПП3/1, ПП3/2). Уздовж проїжджої частини зростає дворядне

насадження четвертого класу віку липи серцелистої та широколистої (9Лпс1Лпш), між рядами 4 м, у ряду б м. Виявлено, що стан дерев залежить від відстані до дороги. Так, липа серцелиста, яка зростає у першому ряду (4 м від дороги), є ослабленою ($I_c=2,25$) і менш розвинутою – середній діаметр дерев 21,1 см, середня висота 9,0 м, відносна довжина крони – 64,2 %, її щільність – 53,3 % (див. табл. 1, 2). У другому ряду (8 м від дороги) майже всі дерева здорові ($I_c=1,60$) та більш розвинені – діаметр і висота дерев відповідно 25,0 см і 9,9 м, довжина і щільність крони – 68,3 та 56,8 %. Загалом стан липи серцелистої ослаблений ($I_c=1,95$). Дещо більш пригніченою виглядає липа широколиста ($I_c=2,03$). Варто наголосити, що ослаблення дерев липи серцелистої і, особливо широколистої, є більш природним – за рахунок особин, що відстали у розвитку (відповідно СКК=2,9 та 3,6). У другому ряду категорії "ослаблені" і "сильно ослаблені" дерева обох порід складають особини відповідно III класу і на 30-40 % IV класу Крафта (СКК=3,4 та 3,3), а всихають переважно дерева IV класу (СКК=3,9), яких 17 %. Тобто це природний процес конкурентного пригнічення дерев внаслідок щільного їх стояння у деревостані, не зв'язаний з антропогенним впливом. Характеристика крон цих порід ідентична.

Табл. 2. Характеристика крон дерев у захисних насадженнях міста*

ППП	Секція	Порода	Висота деревостану, м	Характеристика крон		
				висота, м	відносна висота, %	щільність, %
3	1	Береза повисла	15,9	11,3	71,0	37,2
	2	Липа серцелиста	9,5	6,3	66,3	55,1
		Липа широколиста	7,2	5,2	72,5	52,5
		Разом	8,4	5,8	69,4	53,8

Примітка: * – середньозважені значення показників.

Порівняно з липою, значно гірший стан має однорядне середньовікове насадження берези повислої (10Бп), у ряду між деревами 4 м, їх діаметр 34,7 см, висота 15,9 м (ППЗ/1). Таксаційні показники стовбурів берези у 1,5-2 рази більші, вона зростає вздовж бетонної огорожі на відстані 18 м від проїжджої частини вулиці, тобто відносно захищена від викидів автотранспорту смогою липи. Проте береза всихає ($I_c=4,21$), суховершинних дерев 40 %, свіжого сухостою – 23 %, щільність крон 37 % (проти 53-55 % у липи) (див. табл. 1, 2). Випало 31 % дерев. Це свідчить про наявність сильного негативного чинника. Вірогідно, це якась хвороба, оскільки ця порода після середнього віку всихає у місті повсюдно.

Висновки. Комплексну систему зелених насаджень у Білій Церкві було сформовано у 50-90-х роках ХХ ст., проте досі забезпеченість населення зеленими насадженнями загального користування у 3,5 рази нижча від норми. Незалежно від місцеположення у багаторядних деревостанах на вул. Леваневського найгірший стан мають робінія звичайна та гледичія триколючкова. Вони всихають або сильно ослаблені, особливо робінія, навіть домінантні і содомінантні особини. Стан робінії погіршується також з віком. Деревостани, в яких частка робінії становить до 40-70 %, скоро загинуть.

На менш завантажених транспортних ділянках вул. Леваневського робінія та гледичія пошкоджені менше. Гинуть переважно (70 %) дерева II класу

Крафта. Про руйнацію цілісності насадження свідчить захоплення його кленом ясенелистим, який з часом теж всихає. Стійкіші до транспортних викидів і механічного впливу населення дуб звичайний та в'яз гладкий часткового пригнічені їх супутниками, які подекуди обганяють їх за розвитком і затінують. Наразі їх недостатньо у складі деревостанів для заміни бобових. Доцільно сприяти природному поновленню дуба звичайного, 30 % якого місцями є благонадійним. Він є перспективною головною породою для заміни нестійких видів.

На вул. Київській у районі цегельного заводу стан дерев, особливо липи серцелистої, залежить від відстані до дороги. Береза повисла повсюдно у місті суховершинить, починаючи з середнього віку, і пізніше всихає. Це свідчить про наявність сильного негативного чинника, вірогідно, хвороби.

Література

1. Ануцин И.П. Лесная таксация / И.П. Ануцин. – М. : Изд-во "Лесн. пром-сть", 1977. – 512 с.
2. Воробьев Д.В. Методика лесотипологических исследований / Д.В. Воробьев. – К. : Изд-во "Урожай", 1967. – 388 с.
3. Ворон В.П. Ліси зеленої зони м. Рівне та їх еколого-захисні функції / В.П. Ворон, С.В. Івашинота, І.М. Коваль, М.А. Бондарук. – Харків : Вид-во "Новое слово", 2008. – 224 с.
4. Генсирук С.А. Рекреационное использование лесов / С.А. Генсирук, М.С. Нижник, Р.Р. Возняк. – К. : Изд-во "Урожай", 1987. – 248 с.
5. ДБН 360-92**. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень / Державні будівельні норми України // НДП містобудування (В.Ф. Макухін, Г.І. Фільваров – керівники). – К. : Вид-во "Держбуд України", 2002. – 136 с.
6. Денисик Г.І. Садово-паркові ландшафти Правобережного лісостепу України / Г.І. Денисик, І.В. Кравцова. – Вінниця : Вид-во ПП "Едельвейс" / К., 2012. – 211 с.
7. Кучерявий В.П. Урбоекологія / В.П. Кучерявий. – Львів : Вид-во "Світ", 1999. – 359 с.
8. Лавров В.В. Підвищення стійкості лісових екосистем в умовах Черкаської промислової агломерації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. біол. наук: спец. 03.00.16 – "Екологія" / В.В. Лавров; Дніпропетровський НАУ. – Дніпропетровськ, 1994. – 20 с.
9. Сагдеева Т.Ю. Представники голонасінних у дендрофлорі насаджень м. Біла Церква / Т.Ю. Сагдеева // Науковий вісник НУБіП України : зб. наук. праць. – Сер.: Лісівництво та декоративне садівництво. – К. : Вид-во НУБіП України. – 2008. – № 122. – С. 297-302.
10. Роговський С.В. Использование интродуцентов для оптимизации уличных насаждений крупных городов / С.В. Роговский, Ф.М. Лефон // Проблемы озеленения крупных городов : матер. X Междунар. конф. – М. : Изд-во "Прима-М", 2007. – С. 111-112.
11. Роговський С.В. Причини деградації багаторічних зелених насаджень та шляхи вирішення наявних проблем на прикладі м. Біла Церква / С.В. Роговський // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.4. – С. 130-139.
12. Роговський С.В. Система озеленення м. Біла Церква – сучасний стан та перспективи розвитку / С.В. Роговський // Агробіологія : зб. наук. праць. – 2012. – № 8. – С. 5-9.
13. Роль лісів у екологічній стабілізації довкілля в регіоні м. Біла Церква / П.І. Лакида, С.С. Ковалевський // Лісове і садово-паркове господарство : зб. наук. праць. – 2012. – № 2. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://nbuv.gov.ua/j-pdf/licgoc_2012_2_8.pdf
14. Рубцов Л.И. Деревья и кустарники в ландшафтной архитектуре : справочник / Л.И. Рубцов. – К. : Изд-во "Наук. думка", 1977. – 272 с.
15. Санітарні правила в лісах України / Постановова Кабінету Міністрів України від 27.07.1995 р., № 555. – К. : Вид-во "Урожай", 1995. – 20 с.
16. Шолок І.В. Порівняльний аналіз озеленення великих міст України та Європи / І.В. Шолок // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – Сер.: Екологія. – 2014. – Вип. 11, № 1140. – С. 42-49.

Сагдеева Т.Ю. Видовой состав и состояние защитных насаждений улиц промышленно-транспортной зоны Белой Церкви

На примере основных и второстепенных улиц промышленных районов Белой Церкви охарактеризованы условия развития, состояние и другие таксационные показатели защитных насаждений. Показана зависимость жизнеспособности древесных пород от видового состава и структуры древостоя и места в нем деревьев. Охарактеризовано влияние на состояние древостоев их удаления от проезжей части, степени истапывания травостоя и почвы, механического повреждения деревьев. Определенное ослабление деревьев дуба обыкновенного, вяза гладкого, липы широколистной и кое-где сердцелистой – следствие конкурентного их угнетения более развитыми спутниками.

Ключевые слова: Белая Церковь, промышленно-транспортная зона города, защитные насаждения улиц, структура древостоев, повреждение древостоев.

Sagdeeva T.Yu. Species Composition and Condition of Protective Plantings of the Streets of Industrial and Transportation Zone in the City of Bila Tserkva

Development conditions, status and other inventory figures of protective plantings are described on the example of major and minor streets of industrial zones of Bila Tserkva. The dependence of the vitality of trees by species composition and structure of the stand and tree place it in is described. The influence of the stands distance from the roadway on their state, the degree of vegetation and soil trampling and also mechanical damage of trees are characterized. Some weakening of oak trees, smooth-leaved elm, small-leaved, and sometimes broad-leaved lime are the result of their competitive inhibition by more advanced satellites.

Keywords: Bila Tserkva, industrial and transportation zone of the city, street protective plantings, stand structure, stand damage.

УДК 582:635.(054+925)(477.46+41)

Доц. О.В. Спрягайло,

канд. біол. наук – Черкаський НУ ім. Б. Хмельницького

ТАКСОНОМІЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ НАЙВАЖЛИВІШИХ ОБ'ЄКТІВ ОЗЕЛЕНЕННЯ СЕРЕДЬНОГО ПОДНІПРОВ'Я

Оцінено таксономічне різноманіття найважливіших паркових об'єктів озеленення Середнього Подніпров'я. Встановлено, що асортимент видів, гібридів та культиварів, що використовуються у парках регіону, змінюється у значних межах – від 11-15 до 147-172. Виділено чотири групи парків за показником видової насиченості: I група (3 об'єкти) – понад 30 видів і внутрішньовидових категорій на 1 га; II (4 об'єкти) – 10-30 таксонів на 1 га; III – від 1 до 10 (25 об'єктів); IV (9 об'єктів) – менше 1. Більшість найважливіших паркових об'єктів озеленення Середнього Подніпров'я мають бідний таксономічний склад і потребують коректування.

Ключові слова: таксономічне різноманіття, парки, видова насиченість, інтродуковані види, оптимізація.

Вступ. Для успішного забезпечення поліфункціональності об'єктів озеленення часто вирішальною є наявність асортименту деревних рослин, всебічно пристосованих до умов регіону, де їх використовують. У процесі інтродукції нових видів, гібридів і культиварів важливим етапом є оцінювання сучасного стану насаджень із врахуванням реакцій рослин на дію місцевих екологічних факторів.

Відомості про таксономічний склад культивованої дендрофлори України та Середнього Подніпров'я зокрема, представлено у роботах О.Л. Липи [10-12], М.А. Кохна [7-9], Ю.О. Клименка [6] та ін. Деякі питання використання деревних рослин у насадженнях м. Черкаси висвітлено у публікаціях П.М. Потульніцького [13], окремих парках Черкаської обл. – І.Г. Дерія [4-5]. Проте ком-

плексні дослідження культивованої дендрофлори у складі паркових насаджень Середнього Подніпров'я раніше не проводили. Необхідність всебічного оцінювання її сучасного таксономічного складу та його коректування зумовили пріоритетність напрямку досліджень.

Матеріали та методи. Оцінювання видового та внутрішньовидового складу культивованої дендрофлори регіону проводили на основі обстеження семи парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, 33 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення, трьох заповідних урочищ та 31 парків і скверів, що не мають режиму охорони (разом 75 паркових об'єктів). Аналіз таксономічного різноманіття у цій публікації проводили для 41 об'єкта, де трапляється найбільша видова та внутрішньовидова різноманітність. Інвентаризацію наявних насаджень проводили методом маршрутних обстежень. Латинські назви та номенклатуру таксонів приймали згідно з роботами С.Л. Мосякіна та М.М. Федорончука [14] з урахуванням матеріалів довідників "Дендрофлора України. Дикорослі та культивовані дерева й кущі" [1-3].

Результати дослідження та їх обговорення. Асортимент видів, гібридів та культиварів, що використовуються у паркових об'єктах Середнього Подніпров'я, змінюється у значних межах – від 11-15 до 147-172 (рис. 1).

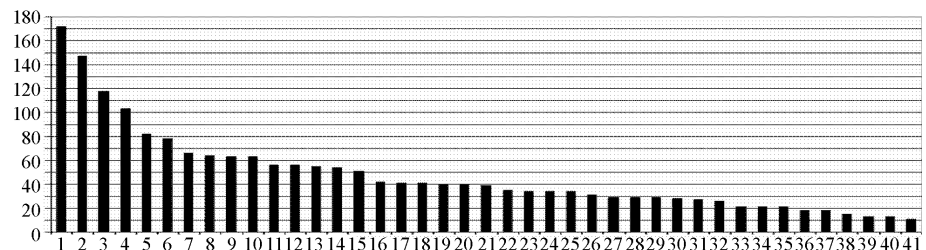

Рис. 1. Таксономічне різноманіття (видів, гібридів і культиварів) найважливіших об'єктів озеленення Середнього Подніпров'я: 1) Ботанічний сад Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького; 2) сільський парк с. Васютинці; 3) парк "Ювілейний", м. Черкаси; 4) Лозуватський дендропарк; 5) парк Перемоги, м. Черкаси; 6) парк санаторію "Мошногір'я"; 7) парк Мліївського інституту помології; 8) парк Золотоніської санаторної школи; 9) Васютинський шкільний парк; 10) Кагарлицький парк; 11) парк 3-ї міської лікарні; 12) Корсунь-Шевченківський парк; 13) Соборний парк, м. Черкаси; 14) парк Маслівського аграрного технікуму; 15) парк хіміків, м. Черкаси; 16) Черкаський дитячий парк; 17) Шевченківський національний заповідник "Тарасова гора, м. Канів"; 18) Ташанський парк; 19) Канівський меморіальний парк; 20) Михайлова гора", с. Прохорівка Канівського району; 21) парк Декабристів, м. Кам'янка; 22) парк першої міської лікарні, м. Черкаси; 23) Золотоніський меморіальний парк; 24) Долина троянд, м. Черкаси; 25) парк Переяслав-Хмельницького музею архітектури та побуту; 26) Смілянський міський парк; 27) парк Слави, м. Шпола; 28) парк обласної лікарні, м. Черкаси; 29) "Замкова гора", м. Чигирин; 30) парк с. Малі Канівці Чорнобайвського району; 31) природно-історичний комплекс Г.С. Сковороди, с. Каврай Золотоніського району; 32) Звенигородський міський парк ім. Т. Шевченка; 33) Козачанський парк; 34) Даріївський парк, м. Шпола; 35) Великобурімський парк; 36) Переяслав-Хмельницький міський парк; 37) парк "Соснівський", м. Черкаси; 38) парк ім. Шевченка, м. Чигирин; 39) парк "Перемога" м. Звенигородка; 40) Будищанський парк; 41) Дитячий парк, м. Шпола